

Obsah

Kapitola 1.

Proč bezolovnaté pájení v elektrotechnice	11
1.1 Obecně	12
1.2 Celosvětový pohled	14
1.3 Evropa a Česká republika	15
1.4 Novela zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech	18
1.4.1 Hlavní principy	18
1.4.2 Základní povinnosti v oblasti elektroodpadu	18
1.4.3 Zpětný odběr elektrozařízení a oddělený sběr elektroodpadu	19
1.4.4 Prevence vzniku elektroodpadu	20

Kapitola 2.

Měkké pájení v elektrotechnice	21
2.1 Historie měkkého pájení	22
2.2 Teorie měkkého pájení	22
2.2.1 Pájitelnost	23
Nesmáčení	23
Smáčení	23
Odsmáčení	23
2.2.2 Pájecí tavidla	24
Tavidla rozpustná v rozpouštědle	24
Pryskyřičná tavidla na bázi kalafuny	24
• typ R	24
• typ RMA (pryskyřičné tavidlo s aktivátory)	24
• typ RA (pryskyřičné tavidlo s větší účinností aktivátorů)	25
• typ RSA (pryskyřičné tavidlo velmi silně aktivované)	25
Syntetická tavidla	26
Syntetická aktivovaná tavidla (SA)	26
Tavidla rozpustná ve vodě	26
Tavidla bez čištění	27
Účinnost tavidla	27
2.2.3 Některé problémy pájitelnosti	28
Oxidace	28
Znečištění	28
Porézní povrch pájky	28
Nesprávné spojovací metalurgie	28
2.2.4 Zkoušky pájitelnosti	29
Ponořovací test	29
Metoda smáčecích vah	30
Odolnost proti rozpouštění metalizace	31
Kuličkový test	32
Test roztékavosti	32
2.2.5 Kritéria pro pájený spoj	32
Jakost pájeného spoje	33
Stárnutí materiálu	33
Mechanické namáhání	34

Tepelné namáhání	34
Životnost pájených spojů	35
2.3 Ruční pájení	36
2.3.1 Běžná dílenská pájedla	36
Konstrukce pájecího hrotu dílenského pájedla	38
Teplo	38
Namáhání a trhliny	39
Koroze	39
„Odsmáčení“	40
Opotřebení a obrušování	41
Tavidlo je tavidlo, ale ne vždy	41
Přehled pokynů pro péči o pájecí hrot	41
Proč se pájecí hroty opotřebovávají tak rychle?	42
2.3.2 Pájedla s vysokou obnovou tepla	44
2.3.3 Čištění pájecího hrotu	45
2.3.4 Pájení ostřeným proudem horkého vzduchu	46
2.3.5 Vysokofrekvenční pájení	46
2.4 Strojní pájení vlnou	47
2.4.1 Jednotlivé operace při pájení vlnou	47
Připouštění oleje	49
Konstrukce vlny	49
2.4.2 Jednoduchá vlna	50
2.4.3 Dvojitá vlna	51
Vlastnosti dvojité vlny	52
Obecné:	52
Teplota:	52
2.4.4 Dutá vlna	52
Elektrodynamické čerpadlo	53
2.4.5 Teplotní profil	54
2.4.6 Ochrana roztavené pájecí slitiny	55
Použití pájecího oleje	55
Pájení bez oleje	55
Výhody:	55
Nevýhody:	55
Pájení bez oleje - pájecí olej kryje lázeň pájky	55
Výhody:	56
Nevýhody:	56
Pájecí olej připouštěn do vlny - pájení s olejem	56
Výhody:	56
Nevýhody:	56
Ochrana inertním plynem	57
Antioxidační přípravky a likvidace zoxidované pájky	57
2.5 Strojní pájení přetavením	58
2.5.1 Pájecí pasty	58
Velikost zrn	58
Tavidlo v pájecí pastě	59
Nanášení pájecí pasty	60
Nanášení pájecí pasty dávkováním	60
Tisk přes síto	61

Tisk přes šablonu	62
2.5.2 Pájení v parách	64
2.5.3 Přetavení infračerveným zářením	64
2.5.4 Nucené proudění	66
2.5.5 Teplotní profil	67
2.6 Kontrola a testování osazených desek s plošnými spoji pájených olovnatými slitinami	68
Optické kontroly a testy	69
Elektrické kontroly a testy	69
Funkční test	69
Vnitroobvodový (in-circuit, MDA) test	70
Klimatické kontroly a testy	70
Mechanické kontroly a testy	71
2.6.1 Elektrické testovací systémy	71
MDA a Incircuit testovací systémy	71
Jehlová pole	71
Testovací adaptér (přípravek)	73
2.6.2 Optické testovací systémy	74
Základní rozdělení automatických optických testovacích systémů (AOI)	75
a) laserové	75
b) kamerové	75
Rozdělení zařízení AOI s CCD kamerou	76
1) Jednokamerové	76
a) jeden zdroj světla	76
b) více zdrojů světla	77
c) jednokamerový systém s použitím zrcadla	77
d) jednokamerový systém pracující jako skener	78
2) Vícekamerové	78
a) AOI s pěti kamerami	78
b) AOI se dvěma kamerami	79
Vyhodnocení kvality pájení v AOI	79
Způsoby kontroly pájení SMD v AOI	80
1) Jednotlivé barvy (vlnové délky)	80
2) Bílé světlo	80
Doporučené vybavení AOI	81
1) ATT (nástroj automatického učení) - import dat z CAD, osazovacího automatu ..	81
2) Vestavěný systém statistického řízení procesu (SPC)	81
3) Vestavěný systém provádění oprav	81
4) Systém knihoven	82
5) Mechanický značkovač	82
2.6.3 Porovnání kontrol a testů	82
Kapitola 3.	
Pájecí slitiny	83
3.1 Slitiny cín-olovnaté	84
3.1.1 Fázový diagram	84
3.1.2 Podvojné slitiny	85
3.1.3 Čistota pájecí slitiny	86
3.2 Slitiny bez olova	87
Kritéria bezolovnaté pájky	87

3.2.1 Životaschopné bezolovnaté slitiny	87
1. Sn96.5/Ag3.5 (Sn96/Ag4)	88
2. Sn99.3/Cu0.7 (Sn99/Cu1)	88
3. Sn/Ag/Cu	89
4. Sn/Ag/Cu/X	91
5. Sn/Ag/Bi/X	91
6. Sn/Sb	92
7. Sn/Zn/X	93
8. Sn/Bi	93
Cena	93
Olovo ve sloučeninách	94
Názor konsorcií	94
3.2.2 Zvolené slitiny	95
Shrnutí	95
3.2.3 Čistota pájecí slitiny	96
3.2.4 Rizika bezolovnatých pájecích slitin v extrémních pracovních teplotách	97
3.2.5 Mechanické vlastnosti bezolovnatých slitin	98
3.2.6 Další problémy	98
3.2.7 Bezolovnaté pájky na současném trhu	98
Circuit Chemical Products GmbH	99
Trubičková pájka CCP- Lead free	99
Pájecí pasta CCP SMD 630BF- No clean Pb free	99
Pájecí pasta CCP SMD 631 BF- No clean Pb free	99
Pájecí pasta CCP SMD 632 BF- No clean Pb free	99
Pájecí pasta CCP SMD 6021 BF- No clean Pb free	99
Kovohutě Příbram a.s.	100
Pájky tvářené	100
Pájky pro strojní pájení	100
Indium Corporation of America	100
Nízkoteplotní slitiny	100
Slitiny se střední teplotou tavení	100
Slitiny s vysokou teplotou tavení	101
AIM SOLDER	101
Pb-Free pájecí slitiny	101
Pb-Free pájecí pasty	101
Trubičkové pájky Pb-free	101
Multicore ®	101
STANNOL GmbH	102
KESTER ®	102
CYNEL UNIPRESS Sp. z o.o.	102

Kapitola 4.

Problematika bezolovnatého pájení	103
4.1 Ruční pájení	104
4.1.1 Základní problémy při pájení s bezolovnatými pájkami	104
Oxidace pájecího hrotu	104
Nezvyšovat zbytečně teplotu pájecího hrotu	105
Zvýšení tepelné kapacity pájedla	107
Proč se snižuje životnost běžného pájecího hrotu bezolovnatými pájkami?	110

4.1.2 Hlavní zásady práce s bezolovnatými pájkami při ručním pájení	112
4.1.3 Pájení součástek bezolovnatými pájkami	115
4.2 Pájení vlnou	115
4.2.1 Základní odlišnosti při bezolovnatém pájení vlnou	115
4.2.2 Změny v konstrukci pájecích vln	116
4.2.3 Teplotní profil při pájení	121
4.2.4 Chyby při bezolovnatém pájení vlnou	122
Příklady vad pájených spojů	123
Kdy lze očekávat problémy a jak jim předcházet:	124
1. Pájení jemných roztečí.	124
2. Pájení sestav s hmotnými kovovými díly.	124
3. Pájení desek s plošnými spoji z tvrzeného papíru (FR-2, FR-3).	124
4. Pájení silnějších desek s plošnými spoji.	125
5. Pájení sestav s tepelně citlivými díly.	125
4.2.5 Optimalizace pájení vlnou pro bezolovnatou technologii	125
4.2.6 Specifika selektivního pájení	126
4.3 Pájení přetavením	127
4.3.1 Tisk bezolovnatých past	128
4.3.2 Tepelné zpracování bezolovnatých pájek	128
4.3.3 Přetavovací pece pro bezolovnaté přetavení	129
4.3.4 Teplotní profil pro pájení přetavením	133
4.3.5 Typické chyby při bezolovnatém pájení přetavením	136
4.3.6 Vodivá lepidla – alternativa standardních technologií	139
4.4 Pájení v dusíkové atmosféře	140
4.4.1 Dusík	140
4.4.2 Pájení pod dusíkem	141
4.4.3 Pájení vlnou pod dusíkem	143
4.4.4 Pájení přetavením pod dusíkem	144
4.4.5 Ruční pájení pod dusíkem	145
4.5 Tavidla, čisticí a pomocné prostředky	146
4.6 Součástky	148
4.6.1 Obecně	148
4.6.2 Projekty světových výrobců součástek	151
PHILIPS	151
Hlavní problémy	151
Vývody bez olova	152
Plán zavedení bezolovnatých technologií	152
Návrh procesu pájení bez olova	152
ANALOG - DEVICES	153
Cíl	153
Problémy	154
Vývodové prvky	154
BGA	155
Pozice	155
MOLEX	157
MATSUSHITA	158
4.7 Desky s plošnými spoji	159
4.7.1 Základní materiály	159
4.7.2 Pokovení	161

Hot Air Levelling (HAL):	162
Pájecí laky:	162
Organické povrchy:	162
Přetavení slitinou Sn/Pb v brodicím válcí:	162
Hot Air Levelling bezolovnaté:	162
Kovové imersní povrchy:	163
4.8 Kontrola testování osazených desek s plošnými spoji pájených bezolovnatými slitinami	165
4.8.1 AOI v bezolovnatém pájení	165
Proč je optická kontrola bezolovnaté pájky obtížnější?	165
Bezolovnatá pájka a automatická optická kontrola (AOI)	166
4.8.2 Elektrické testovací systémy v bezolovnatém pájení	167
1) Vliv tavidla	167
2) Vliv bezolovnaté pájky	167
a) Tvrnost pájky	167
b) Jiné složení pájky	168

Kapitola 5.

Zavedení bezolovnaté technologie	169
5.1 Postup	170
5.1.1 Stanovení postupu	170
5.1.2 Výběr materiálů a vybavení	171
5.1.3 Odzkoušení technologie	171
5.1.4 Návrh procesu	172
5.1.5 Školení operátorů	172
5.1.6 Spuštění procesu a monitorování	173
5.1.7 Vyhodnocení	173
5.2 Přechodné období	174
5.2.1 Budou k dispozici součástky a desky s plošnými spoji „bezolovnaté“ i „olovnaté“. ...	174
5.2.2 Podstatně se rozšíří nabídka typů bezolovnatých pájecích slitin a past.	174
5.2.3 V jednom provozu mohou existovat souběžně dvě technologie pájení.	174
5.2.4 Opravy a servis starších výrobků pájených olovnatými pájkami.	175
5.2.5 Přibudou nové povinnosti vyplývající z legislativy.	175